

Egy elmulasztott geostratégiai lehetőség: 1918-1919

1918-1919 eseményei még napjainkban is kényes kérdésnek számítanak a magyar társadalomban, mélyen megosztják azt, és esetenként heves indulatokat is gerjesztenek. Ezt két okra vezethetjük vissza. Egyfelől a történelmi eseményekhez fűződő egyéni és társadalmi szintű sérelmek kibeszéletlensége, másfelől pedig az utóbbit eleve akadályozó ideológiai értelmezések teszik a Magyarországon történeteket még közel száz év elmúltával is politikai aktualitássá. A legfőbb nehézséget az jelenti, hogy a viharos történelmű huszadik század utolsó évtizedére végzetesen megosztott magyar társadalom politikai erői leginkább 1918-1919 vészterhes hónapjaiból próbálják levezetni az ellentábor vélt, eredendő történelmi bűnösségét és a saját oldal erkölcsi tisztaságát, magasabbrendűségét. Az egyik fél baloldali, liberális hazaárulással és kommunista vérengzésekkel vádolja ellenfelét és ebből származtatja a század második fele szovjetbarát rendszerének minden bűnét, hibáját, valamint napjainkra jellemző kudarcait. A másik fél pedig 1919 fehér terrorjából véli kiolvasni a magyarországi holokauszt gyökereit, a fasiszta hatalom minden bűnét, és ebből fakadónak véli a mai magyar társadalom szélsőséges jelenségeit. E fenti, túlzottan leegyszerűsítő, politikai ideológiáktól áthatott értelmezések gátolják leginkább, hogy a magyar társadalom reálisan szembenézhesen e néhány hónap történéseivel, amelyekről még ma is túl keveset tudunk, s még a legjózanabb megítélések is inkább arra a társadalmi érzetre támaszkodnak: akkor, 1918-1919-ben romlott el valami a magyar történelemben. Tegyük hozzá: véleményünk szerint a fenti aktuálpolitikai értelmezéseknek, valamint az említett történelmi érzésnek van valami valóságalapja. Hiszen a vörös, majd az arra válaszul adott fehér terror, az eseményeket követő trianoni megaláztatás éppúgy valós történelmi tény, mint ahogyan az is hozzátartozik a magyar históriához, hogy e sorsfordító hónapok bűneinek elkövetői közül többen tűntek fel jobb- és baloldali diktatúránk képviselői, kétes szerepet játszott figurái között. Egy tényezőről azonban még ma is túl keveset beszélünk, nevezetesen arról a geostratégiai viszonyrendszeréről és honvédelmi politikáról, amely szinte egyenes történelmi, politikai kényszerként eredményezte a kommunista diktatúrát, majd annak bukását és vezetett Trianonhoz.

Az események nem pusztán ideológiai indítékok mentén zajlottak, jóllehet a múlt században hazánkban mind a jobb-, mind a baloldali elkötelezettségű történetírás hajlott az ilyen egysíkú értelmezésre. Az egyik fél a magyar munkásosztály első diktatúrájának hősi védelmezését, a másik pedig a történelmi Magyarország honvédő háborúját látta és láttatta az eseményekben.¹

¹ Gratz Gusztáv: A forradalmak kora, Magyarország története 1918-1920 (Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1935.), Breit József: A magyarországi 1918/19. évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története I-II. (Magyar

Az árnyaltabb értelmezés csak a rendszerváltás körül fogalmazódhatott meg.² Ám tény kérdése, hogy az elmulasztott történelmi lehetőségekről, vagyis a *Károlyi Mihály* vezette politikai csoport elhibázott honvédelmi politikájáról kevés szó esett; vagy nem beszéltek róla, vagy a kérdés tárgyalása megrekedt a politikai publicisztika szintjén. Történeli forrásokkal igazolható az a meggyőződésünk, hogy a magyar történelem e viharos hónapjaiban adott volt az ország területi integritása megoltalmazásának lehetősége, ám ezt a lehetőséget hazánk geostratégiai helyzetének változásai, és legfőképpen a bukácsoló honvédelmi politika elmulasztotta. E tényezők együttes hatásáról – jelenlegi ismereteink szerint – még nem esett szó.

A honvédelmi események értelmezéséhez feltétlenül szólnunk kell az első világháború néhány jelenségéről. Ezek közül az első a világgégés, valamint az Osztrák-Magyar Monarchia politikai és katonaföldrajzi tényezőinek csoportja. E hatalmas, közép-európai birodalom fennállása során olyan összetartó és szétfeszítő földrajzi tényezők egyensúlyán alapult, amelyek viszonylag hosszú távon biztosították működését. E tényezők egyike a nemzetiségi, etnikai problémakör volt. Köztudott, hogy a Monarchia felbomlását, más tényezők mellett, a szétfeszítő etnikai ellentétek felerősödése eredményezte.³ A másik faktor a Monarchia és szövetségeseinek központi elhelyezkedése az európai hadszíntéren. Ennek legfőbb jellemzője az volt, hogy nagy általánosságban és olykor nagy területi változásokkal a frontok Közép-Európa határain helyezkedtek el. A geográfiai értelmezés szerint e köztes kontinensrészt északon az Északi- és a Balti-tenger, nyugaton a Rajna vonala, délen az Alpok déli láncai, a Száva, valamint a Déli-Kárpátok, míg keleten a Rigai-öböl és a Keleti-Kárpátok között húzott képzeletbeli vonal határolja.⁴ A hadműveletek az e határok mentén elhelyezkedő széles zónában folytak. Ugyanakkor geostratégiai értelemben a központi hatalmak a földrajzi bekerítettség állapotában voltak, és ebből eredően – egy sajátos értelmezés szerint – a fegyveres küzdelem a Hamburg és Bagdad közé húzható, szintén képzeletbeli tengely mentén elhelyezkedő zóna két oldalán zajlott. E szerint a

Királyi Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1925.), Liptai Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919 (Zrínyi Kiadó, Budapest, 1960.), u. ő.: Vöröskatonák, Előre! A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919 (Zrínyi Kiadó, Budapest, 1969.), Hetés Tibor: Stromfeld Aurél (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1967.)

² Fogarassy László: A Magyarországi Tanácsköztársaság katonai összeomlása (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.), Nagy Miklós Mihály: A Magyar Szemle katonáírója: Julier Ferenc In: Magyar Szemle, 1998. (7. új évf.), 5-6. szám, 59-88. oldal

³ Nagy Miklós Mihály: Az Osztrák-Magyar Monarchia geostratégiai és katonaföldrajzi kényszerei In: Közép-Európai Közlemények, 2009. (2. évf.), 2-3. szám, 31-40. oldal

⁴ Rétvári László: Hol is élünk? Egy geográfus töprengései Közép-Európa értelmezéséről In.: u.ő.: Hozott anyagból (MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, Budapest, 1996.), 107-115. oldal

megközelítés szerint az antant hatalmak győzelme csak akkor volt realizálható, amikor ezt a tengelyt sikerült áttörni.⁵ Ám ezt az első világháború négy éve alatt képtelenek voltak elérni, erre csak a viláégést lezáró fegyverszünetet követő politikai, katonai összeomlás és forradalmak idején, valamint a későbbi helyi háborúkban kerülhetett sor. S ezen a ponton jutunk el ahhoz a máig kevésbé hangsúlyozott jelenséghez, hogy az első világháború csak jogilag ért véget a fegyverszünetekkel, hadműveleti szempontból valójában szétaprózódott, elhalt, nem volt határozott vége. Közép-Európa peremein szinte megszakítás nélkül helyi háborúk sorában enyészett el: a baltikumi harcok, az orosz polgárháború, a lengyel-orosz háború, a magyarországi honvédó háború 1918-1919-ben, jelzik e folyamatot, hogy csak a legfontosabbakat említsük. A magyarországi események a Közép-Európa határai mentén fellángolt háborúk sorába illettek. Jellegüket tekintve pedig fontosnak véljük hangsúlyozni, hogy ezek a harcok egyetlen honvédó háborút jelentettek, még ha két különböző társadalmi, ideológiai eszme alapján is folytatták. A magyarországi marxista történetírás előszeretettel különítette el az úgynevezett polgári-demokratikus, valamint a tanács hatalom vezette hadműveleteket két időszakra, mintegy két különálló háborúra. Ám bármennyire is igyekeztek – a marxista-leninista társadalomelméleti modell szerint – ezeket egymástól elválasztani,⁶ e katonai tevékenységek lényege mégis ugyanaz volt, legalábbis a nemzet szempontjából: a történelmi Magyarország területi integritásának védelme. Az egyszerű katona és a tisztikar jelentős része is honvédó háborúként élte meg az eseményeket, mint ahogyan a két világháború közötti hadtörténetírás is így fogta fel. A háború akkori, teljességre törekvő feldolgozása, doberdói *Breit Józsefnek A magyarországi 1918/19 évi forradalmi mozgalmak és a vörös háború története* című, máig alpműve is egyetlen honvédó háborúról beszél. S ha már itt tartunk, mondjuk el: az 1918-1919-es küzdelmek szerves részét alkotják szabadságharcaink sorának, amely a Habsburg-ellenes függetlenségi harcokkal, de leginkább a Rákóczi-szabadságharcral kezdődött, majd 1848-1849 küzdelmeivel, 1918-1919 eseményeivel folytatódott egészen 1956-ig.

Ha szakítunk azzal a marxista-leninista felfogással, amely e szabadságharcokat a kommunizmusért vagy az ellen vívott osztályharcok sorának vélte, és maradunk a függetlenségért vívott küzdelmek minden idő próbáját kiálló erkölcsi értékénél, akkor látjuk igazán 1918-1919 háborújának súlyát. E háborút bármennyire is szerették volna a saját eszméjükért vívott osztályharcoként beállítani a kommunista politikusok és ideológusok, a felvidéki hadjáratban és a tiszai átkelésnél harcoló katonák számára nem az volt, hanem egyszerűen a haza védelme. Ezt egyébként így élte meg a fegyveres erők

⁵ Schmidt, Max Georg-Haack, Hermann: *Geopolitischer Typen-Atlas zur Einführung in die Grundbegriffe der Geopolitik* (Justus Perthes in Gotha, 1929.), 22-23. és 25. térkép, 42-45. és 47-49. oldal

⁶ Hajdu Tibor: *Az 1918-as magyarországi polgári demokratikus forradalom* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1969.), u.ő.: *A Magyarországi Tanácsköztársaság* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1969.)

gerince, a hivatásos tisztikar zöme is, amelynek szellemi, erkölcsi motivációját az események egyik katonai kulcsfigurája, *Julier Ferenc* fogalmazta meg igen találóan: „...a nemzeti alapon álló tisztikar jó része megmaradt a vörös zászló alatt is, gondolván, hogy a haza érdekében az ördöggel is szövetkezik, még ha nem is fekete, hanem vörös...”⁷

1918-1919 honvédő háborúját a magyar társadalom részben szétzilált, a háborúba belefáradt, erősen kivérzett és a Károlyi Mihály vezette politikusi csoport által tudatosan leépített fegyveres erővel kezdte. Azóta többször felmerült a kérdés, hogy 1918 késő őszén a budapesti, majd az országos forradalmi események, más nézetek szerint a katonai összeomlás heteiben volt-e, lett volna-e elég erő az országhatárok megvédésére. E kérdésre már a múlt század húszas éveiben választ adott a hadtörténetírás, valamint a katonai szakma. A kérdéskörben a fentebb már idézett *Julier Ferenc* egyik, mára sajnálatosan elfelejtett írására hivatkozunk, amely *Bajcsy-Zsilinszky Endre* lapjában, az *Előörsben* jelent meg 1928 tavaszán ezzel a címmel — *Az elmulasztott magyar függetlenségi harc 1918 végén.*⁸ Ebben *Julier*, aki később egy ideig a Vörös Hadsereg vezérkari főnöke volt, úgy számolt, hogy 1918 őszén kellő átszervezést követően létre lehetett volna hozni egy 15-16 hadosztályból álló nemzeti hadsereget, amelynek létszáma 300-500 ezer főt tett volna ki, s ezt lehetett volna emelni fokozatosan akár 1 millió föig. Sőt azon az állásponton volt, hogy az összeomlás pillanatában, 1918. november 1-jén, amikor a legnagyobb mértékű volt a csapatok hazatérése, akkor is pusztán a 21-30 éves korosztályból ki lehetett volna állítani a 300 ezer főnyi hadsereget.⁹ Az események egyik aktív katonai vezetőjeként azt is elmondta, hogy az országban bőven volt elegendő hadianyag egy ekkora fegyveres erő felfegyverzéséhez és ellátásához, és ezzel kapcsolatban két, akkoriban közismert tényt hozott igazolásul. Először azt, hogy a forradalmak után még évekig minden harmadik ember katonai ruhában járt, másodsor pedig az események alatt majdnem mindenkinek volt fegyvere.¹⁰

Csak éppen az nem volt, aki a hazaözönlő katonatömegeből ütöképes fegyveres erőt hozott volna létre, sőt a Károlyi-kormány mindent megtett annak érdekében, hogy a frontról hazatérőket minél előbb leszerelje. Ebben a

⁷ *Julier Ferenc*: Az 1919 évi felvidéki hadjárat In.: Molnár Ede (szerk.): Abauj-Torna vármegye (A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, Budapest, 1935.), 232. oldal

⁸ *Julier Ferenc*: Az elmulasztott magyar függetlenségi harc 1918 végén In: *Előörs*, 1928. (1. évf.), 1. rész, 7. szám (április 29.), 3-5. oldal, 2. rész, 8. szám (május 6.), 9-10. oldal, 3. rész, 9. szám (május 12), 3-4. oldal

⁹ *Julier Ferenc*: Az elmulasztott... I., 4. oldal

¹⁰ Ugyanott

tekintetben a magyar történelemben *Linder Béla*¹¹ hadügyminiszter mondása vált híressé – „...*nem akarok katonát látni...*”¹² –, amely mögött komolynak vélt külpolitikai koncepció húzódott meg. A kül- és katonapolitikai megfontolás tulajdonképpen a teljeskörű pacifizmuson alapult, jóllehet Linder esetében – a kortársak beszámolóí szerint – más is szerepet játszott. A már idézett Julier szerint, aki Lindert személyesen is ismerhette, Linder tüzértisztként súlyosan megebesült az első világháborúban „...*s ennek hatására lelkileg is összetört...*”¹³ Nem tartjuk valószínűnek, életszerűnek, hogy Lindert pusztán lelki sérülése vezette volna pacifizmusában, mert hamarosan kis füzetben tette közzé katonapolitikai nézeteit.¹⁴ Ebben – egyebek mellett – elmondta, hogy mind őt, mind a kormányt gyakorlatilag három megfontolás irányította. Először a tudatosan vállalt pacifizmus, másodsor a *Wilson*-féle békepontok, amelyek alapján elhitték, hogy Magyarország jogait a nemzetközi döntőbírótság elvei alapján a külföld megvédi, harmadszor pedig a *Kerenszkij*-jelenségtől való félelem.¹⁵ A mai olvasó számára magyarázatra a harmadik szorulhat. *Kerenszkij* – így Linder – Oroszország vezetőjeként elkövette azt a hibát, hogy a tömegek béke utáni vágyával szemben próbált politizálni, felélesztette a nacionalizmus szellemét, és ezzel véres polgárháborúba sodorta Oroszországot. Ebből pedig levonta azt a következtetést, amelyet érdemesnek vélünk szó szerint is idézni: „...*Ezen végzetes precedens intő példáját látva s a már jelzett válságos katonai és súlyos belső helyzet mérlegelése után, felelősségem teljes tudatában és lelkiismeretem megnyugtatása végett csak egy eszköz állott az ország életérdekeinek biztosítására rendelkezésemre és ez egyedül: a teljes leszerelés volt...*”¹⁶ Ezekon az oldalakon Linder leírta azt is, hogy a leszereléssel akarták a külföldet és különösen az antant hatalmakat meggyőzni a magyar társadalom béke melletti elkötelezettségéről. Végzetes, a bukásba vivő okoskodás volt ez, mert kiagyalói a pacifizmustól elvakítva figyelmen kívül hagyták a nemzetközi politika egyetlen vezérelvét, nevezetesen: az államok közötti kapcsolatokban minden szépen hangozó ideológia ellenére egyetlen dolog számít, az erőn alapuló érdekérvényesítés. Ám elhibázott volt e politikai koncepció azért is, mert 1918 késő őszen – a katonai számítások szerint – sem a szerb, sem a román, sem a cseh és szlovák erők nem voltak elegendőek a hazaözönlő magyar katonatömegekkel szemben. Ráadásul a magyar vezetés bizonyára számolhatott

¹¹ Bölöny József: Magyarország kormányai 1848-1987 (Harmadik, bővített kiadás) (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.), 326. oldal. Linder Béla (1876-1962) 1918. X. 31-1918. XI. 9. között volt hadügyminiszter, majd 1918. XI. 9-1918. XII. 12. tárcá nélküli miniszteri posztot töltött be, megbízva a béketárgyalások előkészítésével.

¹² Békés István: Napjaink szállóigéi I. kötet (Második, javított, bővített kiadás) (Gondolat, Budapest, 1977.), 347-348. oldal

¹³ Julier Ferenc: Az elmulasztott... III., 3. oldal

¹⁴ Linder Béla: Kell-e katona? A militarizmus csődje (Lantos A. bizománya, Budapest, 1919.)

¹⁵ Linder Béla: id. m. 92-101. oldal

¹⁶ Linder Béla: id. m. 97. oldal

a még Romániában állomásozó, német Mackensen-hadsereggel is, amelyet azonban a győztesek nyomására igyekezett hazajuttatni.¹⁷ Pedig kár volt, mert az egykori helyzetmegítélés szerint az erőviszonyok még a magyar félnek kedveztek. A már többször említett Julier szerint – aki az összeomlást követően először a Honvédelmi Minisztériumban a vasúti szállítások ügyét intézte, majd 1919 január elejétől az úgynevezett hadművelleti osztályt vezette¹⁸ – az ellenfelek közül csak a szerbek rendelkeztek számottevő erővel (az őket támogató francia erőkkel együtt 14 hadosztály). A román erők zömét a Mackensen-hadsereg tartotta sakkban, míg a cseh és szlovák erőket – a Monarchiából való kiszakadás után – ekkor kezdték szervezni. Ám ebben a helyzetben a magyar politikai vezetés nem a harcot, hanem a leszerelést választotta, amelynek hamarosan meg is lett az eredménye. A Mackensen-hadsereg hazaszállítása és a cseh erők megszervezése után hamarosan megtörtént a támadás hazánk ellen; ám a tömeges leszerelések miatt nem volt mivel feltartóztatni. (Csak önmagában a Mackensen-hadsereg mintegy 170.000 főt tett ki.)¹⁹

A honvédelem megoldatlan kérdései néhány hónap múlva a kormányzó liberális erők bukását eredményezték, ami tulajdonképpen már az októberi forradalmi eseményektől kezdve érlelődött. Amikor 1918 őszén bekövetkezett a katonai, politikai összeomlás, akkor a tömegek elsősorban a háborúnak akartak véget vetni. A magyar társadalom ugyan telve volt megoldatlan problémákkal, amelyeket a háborús viszonyok jelentősen felerősítettek, ám a tömegeket elsősorban mégis a békés élet utáni vágy hajtotta az utcára. Ha pontosan akarjuk meghatározni e forradalmi esemény jellemzőjét, akkor érdemes elfogadnunk maga *Károlyi Mihály* kategóriáját, amely szerint; „...*A mi forradalmunk pacifista forradalom volt...*”²⁰ Az egyszerű emberek békére vágytak, és a hatalmas vér- és anyagi áldozatok, a háborús nyomorgás után végre normális életet akartak élni; ezt tarthatjuk az októberi események legfőbb hajtóerejének. A Károlyi vezette liberális erőket ez a pacifizmus emelte a hatalomba, és ez is fosztotta meg őket attól. Gondoljuk végig e kormányerők politikai kényszerhelyzetét! A pacifizmustól, valamint a Linder Béla kapcsán már ismertetett más megfontolásoktól vezetettve szélnek eresztette a fegyveres erőket, amelynek maradékából is tudatosan eltávolította a háborús tapasztalatokkal rendelkező vezetőket. Így fizikailag védtelenné tette az országot, mint ahogyan a támadás hamarosan be is következett. A kormányerők azonban engedtek a tömegek nyomásának, ám ezzel – mivel nem tudták védeni

¹⁷ Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel a Vörös Hadsereg élén, I-II. rész, In: Magyarország, 1927. (8. évf.), július 3., 13. oldal, július 5., 7. oldal, Ormos Mária: Padovától Trianonig 1918-1920 (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983.), 93-103. oldal

¹⁸ Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel..., I. rész, 13. oldal, III. rész In: Magyarország, 1927. július 6., 6. oldal

¹⁹ Ormos Mária, id. m. 93. oldal

²⁰ Károlyi Mihály: Egy egész világ ellen (Gondolat, Budapest, 1965.), 398. oldal

az országot – politikailag hiteltelenné tették magukat. Ám a liberális erők kényszerpályán voltak abból a szempontból is; ha kezdenek fegyverkezni és komoly fegyveres erőket szervezni, akkor elveszítik tömegbázisukat. Feloldhatatlan ellentmondás, amely az első komolyabb konfliktusnál ki is éleződött.

A rendelkezésre álló források alapján a hivatásos tisztikar mindezt jól felmérte, s hamarosan kiutat is keresett, főleg azután, hogy az 1918 november elején Belgrádban, az antanttal folytatott tárgyaláson kiderült: Magyarország legyőzött ellenfélnek számít.²¹ Az is világossá válhatott, hogy csak saját erőnkre, ügyességünkre számíthatunk. Ilyen helyzetben a világ minden kormánya a kibontakozás lehetőségét keresi, vagy diplomáciai, vagy katonai úton. Ám a Károlyi-kormány viharos gyorsasággal leszerelte a fegyveres erőket, hagyta a még harcképes csapatokat széttölni, és ezzel megfosztotta magát a legfontosabb eszköztől. Legyőzött országgént már végképp nem volt mivel erőt mutatni. Ezt egyébként már a kortársak sem értették, amikor azt tapasztalták, hogy Budapesten ugyan nagy a felfordulás, ám az olasz frontról – még ha lerongyolódva és fáradtan is – harckész csapatok térnek haza. A katonák egy jelentős részénél pedig azt látták: elégü van a háborúból, de a magyar határok védelmére készek fegyvert fogni.²² A Károlyi-kormány elkövette azt a hibát, hogy e csapatokat hagyta a forradalmi pacifista tömegek hatása alá kerülni és néhány nap alatt széttölnesíteni. Egyébként az egyszerű közkatonákban munkáló hazaszeretet jó példája, hogy amikor a részben kommunista vezetésű tanácskormány a haza érdekében fegyverbe szólította a lakosságot, akkor rövid idő alatt tízezres tömegek jelentkeztek katonának. Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy a létszámviszonyok tekintetében a források ellentmondanak egymásnak. Nagyságrendet tekintve azonban Julier, az egykori vezérkari főnök adatait véljük elfogadhatónak, aki a Vörös Hadsereg – általa kényszersorozottnak tartott – személyi állományát mintegy 250.000 főre tette.²³ Ezzel a nagyságrendű erővel szemben 1919 júliusában nagyjából 220.000 fő cseh és szlovák, román, szerb és francia katona vonult fel.²⁴ Mindezzel azt szeretnénk mondani, hogy még ha a magyar kötelekek létszáma – a politikai események hatására – erősen ingadozott is, a magyar hadszíntéren viszonylag kiegyenlített erőviszonyok uralkodtak a tanács hatalom heteiben.

Ám azt megelőzően nem így volt: a fegyveres erőitől önmagát megfosztott Magyarország védtelenül állt a cseh, a szerb és a román előrenyomulással szemben, s a külpolitikai kibontakozásra nem volt lehetőség. Ekkor merült fel a tisztikar részéről a szovjet-orosz orientáció kérdése. 1918 végén Budapesten elterjedt az a szóbeszéd, hogy a Honvédelmi Minisztérium

²¹ Károlyi Mihály: Hit, illúziók nélkül (Második kiadás), (Magvető Kiadó-Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1978.), 158-167. oldal

²² Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel..., I. rész, 13. oldal

²³ Julier Ferenc: Az elmulasztott... I., 4. oldal

²⁴ Liptai Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919, 460. oldal

egyik vezetője, *Tombor Jenő* egy memorandumot szerkesztett a politikai vezetés részére, amelyben azt fejtegette: az orosz bolsevizmus mintájára hazánkban is be kell emelni a kommunistákat a hatalomba, és szovjet Oroszország felé kell orientálódni, mert a tapasztalatok azt mutatják, hogy a Lenin vezette kommunisták eredményesen védelmezték az orosz földet. Ez lehetett a memorandum tartalma, amelyet jelenlegi ismereteink szerint teljes terjedelmében senki sem publikált, és a szakirodalom mindenhol hivatkozik rá, ám valószínűleg eltűnt. *Böhm Vilmos*, aki ezekben a napokban a minisztériumot vezette, a dokumentum keletkezését 1918. december 28-ára tette emlékirataiban, ahol röviden idézett is belőle. A memorandum létezését a későbbi marxista hadtörténetírás – ha nem is mindig, de – tagadta. Ám ennek ellentmond egyebek mellett Böhm emlékirata, valamint az, hogy egy 1919 novemberi újsághír szerint az akkor vizsgálati fogságban – együtt – lévő Tombor és Stromfeld éppen e memorandum miatt nem volt hajlandó egymással érintkezni.²⁵

Valójában ez a koncepció emelte be a kommunistákat a hatalomba Magyarországon. Az történt, hogy a Nyugat kegyeit kereső liberális kormányzat honvédelmi és katonapolitikai lavírozása az úgynevezett Vix-jegyzék átadása után, amely még a liberális kormány számára is elfogadhatatlan területi veszteségeket követelt, már nem volt folytatható. Ekkor *Böhm Vilmos* magához kérte a Honvédelmi Minisztérium két vezető katonáját, *Tombort* és *Stromfeldet*, akiknek egybehangzó véleménye volt: ebben a helyzetben, amikor végképp nem lehet tovább pacifista politikát folytatni, át kell térni a fent már említett memorandumban rögzített katonapolitikai koncepcióra. Ekkor javasolta Tombor, hogy a védelem és a szovjet-orosz külpolitikai irányzat érdekében a szociáldemokratáknak ki kell békülniük a kommunistákkal, vagyis egyértelműen fogalmazva: az utóbbiakat is be kell vonni a hatalomba.²⁶ Ez a politikai megoldás került a baloldali vezetés asztalára, és március 21-én ez vezetett a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltásához. Ezzel azonban azt is állítjuk, hogy a Magyarországon valójában teljesen újkeletű kommunista erők²⁷

²⁵ A memorandum-ügyről lásd: Böhm Vilmos: *Két forradalom tüzeiben* (Veglag für Kulturpolitik, München, 1923.), 198. oldal, Hetés Tibor: *Stromfeld Aurél* (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1967.), 353. oldal 151. lábjegyzet, Paizs Ödön: *Látogatás Stromfeld és Julier vörös hadvezérek börtönében*, Elmondják szerepüket a bolsevista hadvezetésben In: *Az Est*, 1919. november 5., 3-4. szám, Nagy Miklós Mihály: *A Magyar Szemle ...* 66-67. és 86. oldal.

²⁶ Böhm Vilmos: *Két forradalom tüzeiben...*, 240-241. oldal.

²⁷ Az 1945 utáni hivatalos magyar párttörténet szerint a Kommunista Magyarországi Pártja 1918. november 24-én alakult meg. Ezzel kapcsolatban beszédes tény, hogy az erre vonatkozó döntés november 4-én Moszkvában született meg. Gergely Jenő et. al.: *A magyar munkásmozgalom története 1868-1967.* (Egységes jegyzet az egyetemek és főiskolák számára, Harmadik, átdolgozott kiadás) (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1979.), 42. oldal, Vass Henrik (szerk.): *Munkásmozgalomtörténeti lexikon* (Második, javított és bővített kiadás) (Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1976.), 381. oldal.

hatalomhoz jutása a szociáldemokrata liberális kormányzat elhibázott honvédelmi politikájának következménye volt, s azt sem szabad elfelednünk, hogy március 21-én még a későbbi kommunista vérengzések és a huszadik század folyamán elkövetett bűnök előtt vagyunk. Ráadásul ekkoriban az országban már tömegesen tüntek fel az Oroszországból hazajött hadifoglyok, akik még valóban csak a kezdeti lendületet és a látványos intézkedéseket érzékelték a lenini rendszerből. Emiatt a szélsőbaloldali mozgalom a forradalmi felfordulásban szétzilálódott magyar társadalom egy része számára akár vonzó is lehetett.²⁸

Vagyis a tanács hatalmat a honvédelmi igény tette a magyar társadalom számára elfogadhatóvá, és addig maradhatott fenn, amíg szavatolni tudta katonai sikereivel a határok védelmét. A valóságban az történt, hogy geostratégiai és hadműveleti szempontok miatt az első jelentős hadműveletet a magyar kommunista hadsereg véletlenül sem Prága, hanem észak-kelet felé vívta. Elég egyetlen pillantás a marxista történetírás által sokszor publikált, a felvidéki harcokat ábrázoló térképre és egyből kiderül: e hadjárat céljai között szerepelhetett a szovjet csapatokkal való kapcsolat felvételének biztosítása is. Jóllehet már májusban kiderült, hogy hathatós szovjet-orosz segítségnyújtásról szó sem lehet. A magyar proletárdiktatúra egyik vezetője, *Szamuely Tibor* 1919 májusában bravúros, a fehérek által megszállt területek fölött végrehajtott repüléssel szovjet Oroszországba utazott, ahol tárgyalt Leninnel. Jóllehet az utazást már akkor fényes propaganda sikerként állították be, és a későbbi marxista történetírás ezt átvette,²⁹ valójában Szamuely útja külpolitikai kudarc volt. Böhm emlékirata szerint Szamuely hazatérte után nagyon sötét képet festett a lehetőségekről: ettől kezdve egyértelmű volt, hogy a magyar tanács hatalom magára maradt.³⁰

Ami ezután történt, az már pusztán hosszadalmas agónia. A felvidéki hadjárat egyáltalán nem jelentéktelen sikere még lendületben tartotta az eseményeket, ám amikor a tanácskormány – ismét a Nyugat kegyeit keresve – kiűrtette a megszállt területeket, akkor végleg kiderült: képtelen szavatolni a területi integritást, tehát hiteltelen. A közben történt kommunista vérengzések pedig csak fokozták a társadalom kiábrándultságát. Így amikor immár Julier Ferenc vezérkari főnöksége alatt megindult tiszai ellentámadásunk, az valójában már a veszett fejsze nyele volt. Az átkelés kezdeti sikerei után a csapatok

²⁸ Raabl-Werner Henrik: Az oroszországi hadifoglyaink közti propaganda hatása az O.-M. Monarchia összeomlására, Magyar Katonai Közlöny, 1928. (16. évf.), 10. szám, 960-970. oldal

²⁹ Csanádi Norbert-Nagyváradai Sándor-Winkler László: A magyar repülés története (Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1974.), 105-107. oldal, Horváth Árpád: A hadirepülés évszázada (Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968.), 100-101. oldal

³⁰ Böhm Vilmos: Két forradalom..., 347. oldal.

gyakorlatilag emberekre estek szét, megszűntek kötelékként létezni.³¹ A román ellentámadás már egy szétzüllött, tartását veszített hadsereget ért, amelyet valójában az a honvédelmi politika ítelt halálra, amely a fegyveres erők leszerelésével a szélsőbaloldalt beemelte a hatalomba, és amely történelmi kényszerpályára állította hazánkat.

Szakmai véleményünk szerint 1918-1919 magyar liberális politikája leginkább abban hibázott, hogy a legrosszabb pillanatban szerelte le az ország területi integritásának legfőbb biztosítékát, a fegyveres erőket. Elmulasztotta azt a történelmi lehetőséget, hogy vesztes háború után ugyan, de mégis erőt mutatva ülhessünk tárgyalóasztalhoz, és ezzel hatalomra segítette a szélsőbaloldalt. Ám, mint kiderült, ez történelmi hiba volt. Éppen a marxista politikai földrajzból tudjuk, hogy a Magyarországi Tanácsköztársaság már csupán létével olyan erőket kötött le, ami elősegítette a lenini államhatalom fennmaradását³². Magyar szempontból pedig arra ítélte a nemzetet, hogy ismét abban a kedvezőtlen geopolitikai elszigeteltségben kelljen harcolnia, Közép-Európa határán, mint korábbi szabadságharcaink során. Geostratégiai értelemben ezzel mulasztotta el a történelmi Magyarország területi épségének megőrzését.

³¹ Julier Ferenc: Ellenforradalmi lélekkel..., IX. rész, In: Magyarság, 1927. (8. évf.), július 16., 6 oldal, Fogarassy László: id. m.

³² Radó Sándor: A Magyar Tanácsköztársaság politikai földrajza In: Földrajzi Közlemények, 1969. (93. évf.), 2. szám, 93-100. oldal